

#RSABUDGET2024

Nyanqadzo yo t̄anganelanaho ya vhukati ha Vhufaragwama ha Lushaka na Tshumelo ya Muthelo ya Afrika Tshipembe

#RSA Budget

#RSABudget2024

YO NETSHEDZIWA NGA

national treasury
Department:
National Treasury
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: (012) 315 5100

Media@treasury.gov.za

www.treasury.gov.za

MAFHUNGO

MUGAGANYA-
GWAMA NDI
MINI?MUGAGANYA-
GWAMA U
DZUDZANYWA
HANI?

Nga Luhuh i n̄waha mūnwe na mūnwe, Minisīta wa zwa Gwama vha netshedza mugaganyagwama wa lushaka, hune vha netshedza kushumisele kwa masheleni kwa muvhuso, muthelo, nzudzanyo dza u koloda kha mīnwaha miraru ine ya khou tevhela. Mugaganyagwama wa lushaka u kovhekanya masheleni vhukati ha mīhasho ya lushaka, mavundu na mimasipala.

- Hu netshedza tsumbandila ya Muhasho i sumbedzaho t̄hodea dza zwidodombedzwa zwa mugaganyagwama
- Muhasho u sumbedza zwine zwa vha zwa ndeme kha mbekanyamushumo yayo na u kuvhanganya nzudzanyo dzavho dza kushumisele kwa masheleni na vhūdikumedzeli ha u netshedza tshumelo
- Mugaganyagwama wo dzinginywaho u netshedzwa kha Vhufaragwama ha Lushaka na u itwa nyambedzano nga hawo
- Hu dzhielwa n̄tha zwo dzinginywaho nga ha kuavhele nga komiti ya mīhasho yo t̄anganelanaho ya Mulangjzhenerala
- Hu itwa themendelo dza mugaganyagwama kha Komiti ya Minisīta
- Tshitatamen̄de tsha Mbekanyamaitele ya Mugaganyagwama wa Vhukati ha N̄waha tshi sumbedza Mugaganyagwama une wa khou tevhela
- Hu dzhiwa t̄sheo nga ha u avhelwa ha u fhedzisa nga Khabinethe
- Hu kona u dzudzanywa mānwalo a mugaganyagwama
- Ha kona u netshedzwa Mugaganyagwama muhulwane
- Phalamen̄de i ita nyambedzano na u t̄anganelwa Mugaganyagwama
- U rumelwa kha Phuresiden̄de uri u sainiwe u vha mulayoni

VHO ENOCH GODONGWANA
MINISĪTA WA ZWA GWAMAU LINGANYISA MASHELENI A MUVHUSO
NGA NDILA YO KHWATHAHO NA T̄HODEA
DZA T̄SHITSHAVHA

Kushumele kwa ikonomi ya la Afrika Tshipembe kwo vha ku songo kwhatha, nahone hu t̄odea uri u dzhiwe t̄sheo dzi kondaho u itela u vhone uri hu na nyaluwo ya ikonomi na u sika mishumo.

Hu khou t̄odea u dzia maga o kwhathaho na u dzhia vhūdifhinduleli u itela u langula tshikolodo na t̄hahelero ya masheleni a muvhuso. Zwine zwa vha gake vhukati ha zwine muvhuso wa shumisa zwone masheleni na zwine wa kuvhanganya kha muthelo. Ikonomi yo vha i tshi khou lavhelelwa u aluwa nga 0.6% nga 2023, nga maand̄a zwi tshi vhangwa nga u sa tshimbila zwavhūdi ha n̄gisedzo ya mūdagasi, tshiimo tshi si tshavhūdi tsha vhuimangalavha na zwi-poro zwa magutswu na vhutshilo vhune ha khou dura. Mugaganyagwama wa 2024 u khou sumbedza vhūdikumedzeli ha muvhuso kha u alusa ikonomi nga kha n̄gisedzo ya mūdagasi yo khwiniswaho na u endedzwa ha thundu ho giimisaho, khathihi na u fhāta dzīnwe

themamveledziso, dzi fanaho na dziphaiphi dza mādi, zwickolo na dzibada. Mafhungo avhūdi ndi a uri ikonomi ya lifhasi i tea u tikedza zwi-hulwane inifulesheni ine ya khou ongolowa na u nga konisa u fhungudzwa ha phimo dza nzwalelo u mona na lifhasi lōt̄he. Sa zwenezwo, ikonomi ya Afrika Tshipembe i khou lavhelelwa u aluwa nga ndinganelo ya 1.6 phesenthe kha mīnwaha miraru ine ya khou tevhela.

Tshiimo tsha masheleni a muvhuso ane a linganiselwa zwavhūdi tshi do t̄ut̄uwedza nyaluwo ya ikonomi na u tikedza mirado ya tshitshavha yo hanganeaho, hu tshi khou dovha ha fhungudzwa tshikolodo na u tsitsela fhasi khombo dza masheleni a shango na ikonomi.

Muvhuso u khou vhea phanda nzudzanyo dza u vhulunga nga u engedza kha u shumisa vhūledzani na sekithara ya phureivethe, zwi tshi katela u t̄usa kha vhukoni na zwiko zwa masheleni zwa khamphani dza phuraivethe na zwiimiswa zwa masheleni zwa lifhasi.

Tshikolodo tsha muvhuso tshine tsha vha n̄tha na u dzulela u gonya tshi thithisa

n̄gisedzo ya tshumelo na u vhulunga ha mabindu nga u shumisa masheleni manzhi a vatheli u bva kha tshumelo dza muvhuso dza ndeme a iswa kha u badela tshikolodo. U bva nga 2008/09, masheleni o shumiswaho kha u badela tshikolodo o gonya u bva kha R54.4 bilioni kana 7.9 phesenthe ya mbuelo yōt̄he u swika kha R356.1 bilioni kana 18.5 phesenthe ya mbuelo nga 2023/24. Mbadelo idzi dza tshikolodo dzi khou gonya nga u t̄avhanya u fhira nyaluwo ya ikonomi, zwine zwa sumbedza uri ikonomi i khou kundelwa u aluwa nga u t̄avhanya lu fuhsaho u itela u badela tshikolodo tsha muvhuso nga nzwalelo dza zwino. Mbekanyamaitele ya masheleni a shango i do ita tshipīda tsha mugaganyagwama une wa shumiswa kha u badela tshikolodo tshi langulee.

U itela izwi, kha mīnwaha miraru i tevhelaho, muvhuso u do shumisa masheleni nga vhuronwane nahone, kha dzīnwe nyimele, u fhungudza mbadelo dzi bvaho tshikwamani tsha muvhuso. Vhukati ha 2024/25 na 2026/27, muvhuso u do shumisa R7.4 trilioni ine ya do iswa

kha tshumelo dza ndeme dzi fanaho na mutakalo, pfunzo, vhutshinyi na mmbi ya vhuipileli. Dzi swikaho 60 phesenthe kana R3.7 trilioni ya izwi i do shumiswa kha tshumelo dza tshitshavha, ine ya do badela miholo ya vhadededzi, manese na madokotela, na u do badela magavhelo a tshitshavha. U shumisa masheleni zwi do tandulula u salela murahu kha pfunzo, na ndondolo ya mutakalo khathihi na u vhulunga kha thandela dza zwa masheleni dzine dza vhea mutheo wo kwhathaho wa nyaluwo ya ikonomi. Gavhelo la u fhungudza mutsiko la COVID-19 lo katelwa na lone kha Mugaganyagwama wa 2024.

Nga tshenetsho tshifhinga, u kwhathiswa ha mugaganyagwama na mbadelo dza tshikoldo zwi do guma u gonya nga 2025/26 zwa thoma u t̄sela fhasi, zwine zwa do vhofoholola tshomedzo n̄nzhi dza tshumelo dza muvhuso tshifhinga tshidaho na u lelundzela mabidnu na vhatu uri vha kone u swikelela zwiko zwa masheleni u itela uri vha kone u bindudza.

U VUSULUDZA IKONOMI NGA KHA TSHANDUKO DZA TSHIIMISWA

Tshithu tshihulwane tshine tsha imisa ikonomi ndi u tsimatsima ha muḁagasi, luvhilo lu sa fushi na tshiimo tsha vhuimangalavha na zwiporo, na u sa khwaḁha ha tshumelo dza muvhuso.

Muvhuso u khou dzulela u tandulula khaedu idzi. Vhuḁedzani vhu ḁivheaho sa Operation Vulindlela ho vha hu tshi khou shuma lwa miḁwaha i re na tshivhalo nahone vhu khou ḁuḁuwedza tshanduko dza ikonomi u itela uri ikonomi i kone u ḁaḁisana na dziḁwe lwa tshifhinga tshilapfu. Nḁowetshumo ya nḁisedzo ya muḁagasi i khou shandukiswa, u zwi leludza na u ita uri khamphani dza phuraivethe na miḁa zwi sa ḁurelwe u ḁiveledzela muḁagasi wavho nga u shumisa nḁila dzo fhambanaho, zwi tshi katela dzisoḁa na zwiḁitshi zwa u

bveledza muḁagasi zwa phuraivethe. Kha miḁwaha miraru i tevhelaho, 6 000 MW ya thandela dza phimo khulwane dzi fhiraho R100 biḁioni dzi khou lavhelelwa u vha dzi tshi khou thoma u shuma. Zwiḁwe hafhu, muvhuso u khou badela tshipiḁa tshihulwane tsha tshikolodo tsha Eskom, u itela uri hu vhe na masheleni a lugisa zwiḁitshi na u lugisa thambo dza muḁagasi, nahone mimasipala i nga ita khumbelo ya u fhungudzwa tshikolodo nga Eskom hu tshi khou lavhelelwa uri vha khwinise u badelisa na u kuvhanganya masheleni kha vhadzulapo. Khaedu dza vhuimangalavha na zwiporo dzi ḁoḁa nḁila dzi shumisaho maitele o fhambanaho. Komiti ya Zwiwo zwa U Endedza Thundu ya Lushaka 'National Logistics Crisis Committee' yo rangwaho phanḁa nga

Phuresidennde i ḁo shumana na khaedu dzine Transnet ya khou ḁangana nadzo kha vhuimangalavha na zwiporo zwa ḁa Afrika Tshipembe. Nga 2023/24, tshigwada tsha vhalanguli vha Transnet tsho shandukiswa na khamphani yo ḁanganedza nzudzanyo ntswa u itela u khwinisa nyimele ya masheleni na kushumelele kwayo. Izwi zwi katela u rengisa ndaka dzi si dza ndeme, u vha na vhuḁedzani na khamphani dza ḁifhasi na khamphani dzapo uri dzi shume kha zwipiḁa zwa vhuimangalavha na zwiporo na zwidimela. Tsha u fhedzisela muvhuso u ḁo ḁidina kha u ndzudzanyo dza u ita uri ndaulo ya muvhuso i vhe ya phurofeshinaḁa na u khwinisa ndaulo ya mabindu a muvhuso. Izwi zwi tea u ḁuḁuwedza vhubindudzi ho dzikaho nahone vhu kungaho.

ZWO OMBEDZELWAHO KHA MUGAGANYA-GWAMA WA 2024

1. Miholo ya tshitshavha i dzhia 60.2 phesenthe ya masheleni ane a shumiswa a sa vhuedzi nzwalelo, a shumaho kha mveledziso ya tshitshavha, mbekanyamushumo dza u sika mishumo, mutakalo, pfunzo na tsireledzo ya tshitshavha.
2. Maelana na MTBPS ya 2023, R57.6 biḁioni yo engedzwa kha miḁwaha miraru i tevhelaho u itela u badela miholo ya vhadededzi, manese, madokotela, mapholisa na vhashumi vha dziḁwe tshumelo dza ndeme.
3. Muvhuso u khou ḁavhanyisa u thoma u shuma ha thememveledziso ya muvhuso nga u ḁisa vhuḁoni na masheleni a bvaho kha sekithara ya phuraivethe.
4. U thoma nga ḁa 1 Khubvumedzi 2024, tshanduko ntswa dza u notha dzi ḁo konisa u swikelela kha tshiḁwe tshipiḁa tsha masheleni a u notha vha sa athu u notha.
5. ḁhahelero ya masheleni i ḁo fhungudzwa na tshikolodo tsha muvhuso tshi ḁo dzula kha 75.3 phesenthe GDP nga 2025/26.
6. Mbonalo ya nyaluwo ya ikonomi i ḁo dzika kha miḁwaha miraru i tevhelaho. Nдавhelelo dzi katela u fhungudza u tsimatsima ha muḁagasi, inifulesheni i re fhasi nahone nga zwiḁuku

SEE NEXT PAGE

U hanganea ha ḁa Afrika Tshipembe nga zwiwo zwa kilima zwi fanaho na gomelelo, miḁalo na mililo ya maḁaka zwo livhisa kha zwiwo zwa mupo zwine zwa dzulela u bvelela nahone zwo kalulaho, hune kha miḁwaha iyi ho vha na u engedzedzea ha zwiwo na ndozwo.

Zwiwo zwa zwenezwino zwi fanaho na mililo kha ḁa Knysna, maḁumbu Durban, gomelelo Cape Town na miḁalo ya KwaZulu-Natal zwo kwama lwo zwiḁulwanesa mafhungo a zwa vhuḁimi na vhuedelamashango, hune

ha vha na masiandaitwa o a si avhuḁi kha u shumisa masheleni na kha mbuelo kha masheleni a muvhuso. U bva nga 1980 vhatu vha swikaho 22 miḁioni vho kwamea, zwe zwa vhangana uri hu vhe na ndozwo ya masheleni a swikaho R113 biḁioni. Zwiwo izwi zwi nḁisa u sa lingana, nga maanḁa kha zwitshavha zwi shayaho zwine zwa vha zwone zwo hanganeaho vhuḁuma kha zwiwo zwa kilima na masiandaitwa azwo, u fana na mitengo ya zwiḁiwa na u hanganea kha tshinyalelo.

Muhasho wa zwa Gwama ḁa Lushaka u khou khunyeledza maga a

kushumelele a ndambedzo ya masheleni a zwiwo nga 2024, zwo lavhelesaho kha u lambedza na ndaulo ya khombo u itela u fhelisa khombo dza kilima. O itelwa mazhendedzi a muvhuso na zwitshavha zwo hanganeaho u itela u khwaḁhisa ikonomi na u vhuḁoni hu na thandululo na u vusuludzwa nga murahu ha zwiwo. Maga a lavhelesa kha u khwaḁhisa vhuḁoni ha muvhuso ha u lambedza mishumo ya u vusuludza na u engedza nḁila dza ndindakhombo dza u tsireledza kha mutsiko wa masheleni nga mulandu wa zwiwo zwa mupo.

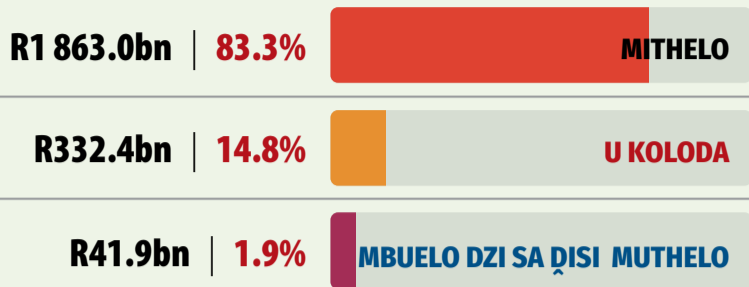
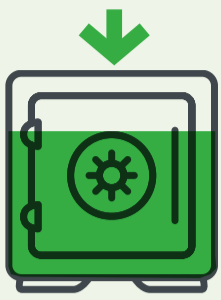
U SIKAMISHUMO

Zwa ndeme, phimo ya vha sa shumi yo vha i kha 31.9 phesenthe nga kotara ya vhuḁaru nga 2023, zwine zwa vha kha tshiimo tsha fhasisa kha miḁwaha miraru.

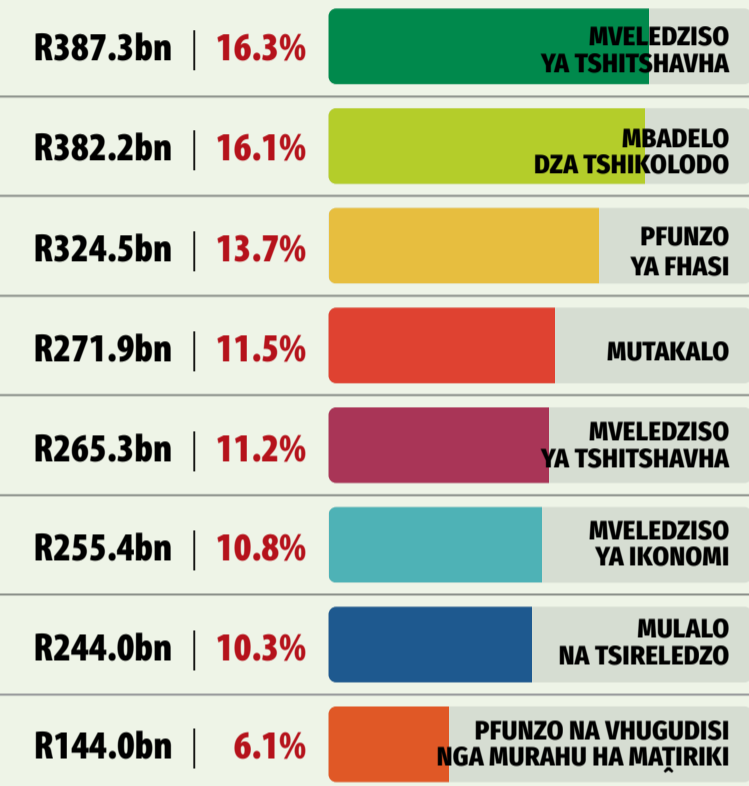
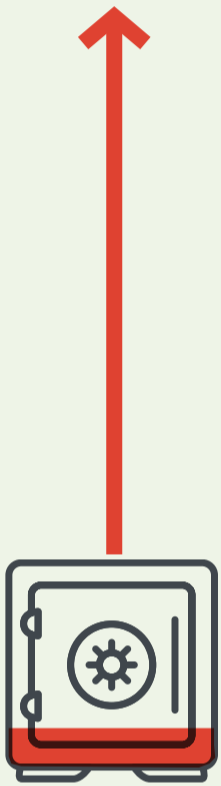
Hu na maga a u thola a phur-seindennde ane a khou ḁo wana R 74 biḁioni nga 2024/25. Maelana na maga aya, Muhasho wa Mbambadzo, Nḁowetshumo na Muḁaḁisano wo vhea R11 biḁioni kha Tshikwama tsha Mishumo ya Tshitshavha. Zwiḁwe hafhu, Muhasho wa zwa Vhuḁimi, Mbuedzedzo ya Mavu na Mveledziso ya Mahayani wo avhela R750 miḁioni u itela u tikedza tsireledzo ya zwiḁiwa na mbekanyamushumo dza matshilisano kha vhalimi vha mahayani.

1 ZWIKO ZWA MBUELO YA MUVHUSO NGA 2024/25

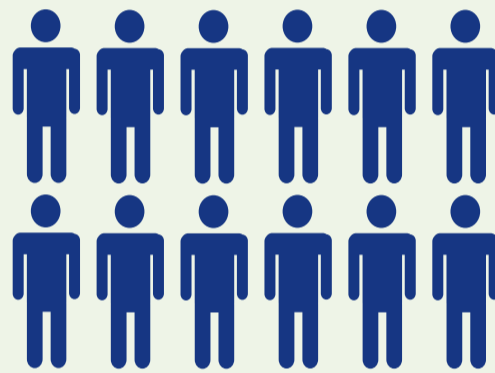

2 KUSHUMISELE KWA MASHELENI NGA MUVHUSO NGA 2024/25

3 MINDENDE

	2023/24	2024/25
Gavhelo la vhaaluwa	R2 085	R2 185
Gavhelo la vhaaluwa vha re nthaha minwaha ya 75	R2 105	R2 205
Gavhelo la maswole a kale	R2 105	R2 205
Gavhelo la vhaaholefhalo	R2 085	R2 185
Gavhelo la vhana vha si na vhaahogomeli	R1 125	R1 180
Gavhelo la ndondolo ya vathu vha sa koni u dilondola	R2 085	R2 185
Gavhelo la u unda vhana	R505	R530

19.7 million ya vathu vha tangedza magavhelo a matshilano nga Thafamuhwe 2027

Mugaganyagwama u do gonyisa mbadelo dza tshothe dza magavhelo zwi tshi tevhedza inifulesheni.

4 MUGAGANYAGWAMA U TIKEDZA NYALUWO YA IKONOMI, U SIKA MISHUMO NA MVELEDZISO YA TSHITSHAVHA

1.3 phesenthe

ya nyaluwo ya GDP i khou lavhelwa u khwnisea nga 1.8 phesenthe nga 2026

60.2 phesenthe

ya tshumiso ya masheleni a muvhuso i ya kha mveledziso ya tshitshavha, mishumo, mutakalo, pfunzo na tsireledzo ya tshitshavha kha minwaha miraru i tevhelaho

R827.3 bilioni

i netshedzwa tshumelo dza mutheo, dzinndu na vhuendi ha nnyi na nnyi, tshandukiso ya vhuho na mveledziso ya vhuho ha dziqoroboni kha minwaha miraru tevhelaho

R818.7 bilioni

ya mbekanyamushumo dza u bvedza, mabindu matuku na u sika mishumo nga muvhuso

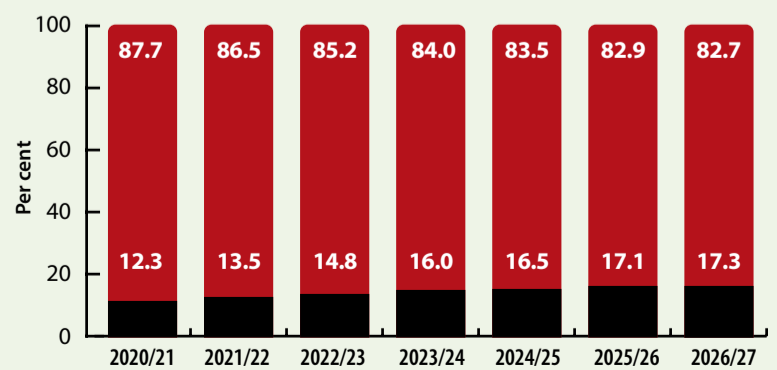
5 MAGA U THOLA A PHURESIDENDE R7.4 bilioni

yo avhelwa maga a u thola a phuresidennde a 2024/2025, u itela u tikedza tshiimo tsha matshilo, u tshuwedza tshanduko ya zwiimiswa, na u konisa u sika mishumo

6 MBADELO DZI RE NA NZWA-LELO NA DZI SI NA NZWALELO DZA MUVHUSO KHA MUKOVHE WA TSHUMISOGUTE YA MASHELENI

■ U shumisa masheleni a si na nzwalelo ■ Mbadelo dza nzwalelo

* Tshumiso ya masheleni a si na nzwalelo ndi tshumisogute ya masheleni nga muvhuso zwi sa kateli nzwalelo dzo badelwaho kha tshikolodo

2024 PHIMO DZA MUTHALO

MUTHALO WA MBUELO YA MUTHU

PHIMO DZA MUTHALO WA MBUELO WA MUTHU DZI VHA KWAMA HANI?

Mugaganyagwama wa 2024 a u khou shandukisa phimo dza muthalo dze dza shumiswa nga n'waha wa muthalo wa 2023/4. Zwenezwo, masheleni ane muthu o vha a tshi khou a hola a sa athu u badela muthalo kha n'waha wa muthalo wa 1 Tshafamuhwe 2024 u swika 28 Luhuli 2025 u ga ndila i tevhelaho:

MIKANO YA MUTHALO	N'WAHA WA MUTHALO :2023/24	N'WAHA WA MUTHALO :2024/25
Fhasi ha 65	R95 750	R95 750
Miñwaha ya 65 u swika kha 74	R148 217	R148 217
Miñwaha ya n'ha ha 75	R165 689	R165 689

Phungudzelo ya muthalo kha vhatu i nga ndila i tevhelaho:

PHUNGUDZELO YA MUTHALO	N'WAHA WA MUTHALO :2023/24	N'WAHA WA MUTHALO :2024/25
Muthalo (vhatu vhothe)	R17 235	R17 235
Vhukati (miñwaha ya 65 na u ya n'ha)	R9 444	R9 444
N'ha (miñwaha ya 75 u ya n'ha)	R3 145	R3 145

MITHALO YA ZWIVHI

U GONYA HA ZWIKAMBI NA MITHALO YA FOLA

Hu do gonyiswa mithalo ya zwinwiwa nga vhukati ha 6.2 na 7.2 phesenthe na zwibvedzwa zwa fola zwi do gonya vhukati ha 4.7 na 8.2 phesenthe

	U GONYA NGA:
Biya	14c nga tshikoṱikoṱi tsha 340ml
Waini ine tshikambi tsha vha fhasi	28c nga boḱelo 750ml
Waini ya tshikambi tsha n'ha	47c nga boḱelo la 750
Waini ya bulo	89c nga boḱelo la 750
Dzisaida na zwinwiwa zwa zwikambi zwo bvedzwa nga mitshalo	14c nga tshikoṱikoṱi tsha 340ml
Mahalwa a mililo	R5.53 nga boḱelo la 750
Sigareṱe	97c nga phakhethe ya 20
Zwibvedzwa zwa fola	73c nga phakhethe ya 20
Fila la Sigareṱe	R1.09 nga 50g
Fola la phaiphi	57c nga 25g
Dzisiga	9.51 nga 23g
Zwiluḱi zwa fola zwi re na nicotine na zwi sin a nicotine zwa electroniki	14c nga ml

PHIMO DZA MUTHALO

MUTHALO WA MBUELO: VHATHU NA ZWIKWAMA

Muthalo u badelwaho nga vhatu na zwiqwama kha n'waha u fhelaho vhukati ha la 1 Tshafamuhwe 2024 na 28 Luhuli 2025

Mbuelo l tswaho muthalo (R)	Phimo ya Muthalo (R)
R0 u swika R237 100	18% ya mbuelo l tswaho muthalo
R237 101 u swika R370 500	R42678 +26% ya mbuelo l tswaho muthalo n'ha ha R237 100
R370 501 u swika R512 800	R77 362 +31% ya mbuelo l tswaho muthalo n'ha ha R370 500
R512 801 u swika R673 000	R121 475 + mbuelo l tswaho muthalo
R673 001 to R857 900	R179 147 + 39% ya mbuelo l tswaho muthalo l re n'ha ha R673 00
R857 901 to R1 817 000	R251 258 + 41% ya mbuelo l tswaho muthalo l re n'ha ha R857 900
R1 817 001 and above	R644 489 + 45% ya mbuelo l tswaho muthalo l re n'ha ha R1 817 000

Zwiqwama na zwinwe zwiqwama zwo khetheaho 45%

MUTHALO WA MBUELO: DZIKHAMPHANI

Miñwaha ta tshathuvho l fhelaho vhukati ha la 1 Lambamai na 31 Tshafamuhwe 2025

Lushaka	Phimo ya Muthalo (R)
Dzikhampiani	27% ya mbuelo l tswaho muthalo

MUTHALO WA MBUELO: SMALL BUSINESS CORPORATIONS

Miñwaha ya tshathuvho ine ya fhela nga datumu inwe na inwe vhukati ha la Lambamai na 31 Tshafamuhwe 2025

Mbuelo l tswaho muthalo (R)	Phimo ya Muthalo (R)
R0 u swika R95 750	0% ya mbuelo l tswaho muthalo
R95 751 u swika R365 000	7% ya mbuelo l tswaho muthalo
R365 001 u swika R550 000	R18 848 + 21% ya mbuelo l tswaho muthalo ya n'ha ha R365 000
R550 001 u ya n'ha	R57 698 + 27% ya masheleni a re n'ha ha R550 000

MUTHALO WA MBUELO WA MABINDU MATUKU

Miñwaha ya muvhalelano l fhelaho vhukati ha la 1 Tshafamuhwe na 28 Luhuli 2025

Mbuelo l tswaho muthalo (R)	Phimo ya Muthalo (R)
R0 u swika R335 000	0% ya mbuelo l tswaho muthalo
R335 001 u swika R500 000	1% ya mbuelo l tswaho muthalo l re n'ha ha R335 000
R500 001 u swika R750 000	R1 650 + 2% ya mbuelo l tswaho muthalo l re n'ha ha R500 000
R750 001 u ya n'ha	R6 650 + mbuelo l tswaho muthalo l re n'ha ha R750 000

Source: National Treasury

Scan this QR code for the PDF version of this People's Guide to the Budget

MUHUMBULO WAVHOU A RITHUSA

TSUMBANDILA IYI YO LELUDZWAHO NGA HA MUGAGANYAGWAMA I A VHA THUSA

Tshifhinga tshoṱhe ri khou lavhelesa kha ndila ntswa dza u khwinisa izwi nahone ri do takala nga maṅḁa arali vha nga rumela mihumbulo yavho kha Media@treasury.gov.za